

underkastet en nærmere debat. Dialogen mellem fortid og fremtid, med deltagesaspektet som et væsentligt omdrejningspunkt, forudsætter efter anmelderens bedømmelse en videre undersøgelse af fire temaer:

1. Socialdemokratiets – og andre aktørers – virke for en demokratisering af arbejdslivet. Hovedværket herom er Niels Dalgaard (1995): *Ved demokratiets grænse. Demokratisering af arbejdslivet i Danmark 1919-1994*, som ikke omtales hos Bryld.

2. De kooperative virksomheder, med bryggeriet Stjernen i spidsen, som frem til 1945 udgjorde en vital del af arbejderbevægelsen, jf. tidsskriftet *Arbejderhistorie* 2003, nr. 4. Arbejdernes egne virksomheder var i Danmark primært ejet og styret af fagforeninger. I Sydeuropa stod det direkte arbejderstyre langt stærkere. De kooperative foretagenders større udbredelse i den romansk-sprogede verden – inklusive dele af Latinamerika – i efterkrigstiden kan hænge sammen med forskellen i styreform.

3. Det danske Socialdemokratis partistruktur. Organisationen blev bygget op efter en patriarkalsk model, som først sent – langt senere end i det svenske Socialdemokrati – åbnede for en forpligtende drøftelse af kønnenes ligestilling i partiarbejdet.

4. Socialdemokratiets syn på den offentlige sektor. Partiet foretog under velfærdsstatens tigerspring 1964-1974 – og ikke mindst i kølvandet på studenteroprøret og arbejdermobiliseringen i 1968 – flere udspil til direkte demokrati, især inden for uddannelse, socialforvaltning og arbejdsmiljø, jf. Niels Porse Sørensens bidrag om Arbejdsmiljø-reformen i 1975 i *Arbejderhistorie* 2007, nr. 2. Denne strømning blev i 1990'erne underløbet af markedsstyringsprincipper.

Detailundersøgelser på disse felter er påkrævede med henblik på dén fortsatte drøftelse af koblingen mellem fortid, nutid og fremtid, som Bryld med rette efterlyser. Hans opsamlende bog frembyder en naturlig anledning til at pege på områder, hvor meget lades tilbage at ønske, men bogen har sin styrke i at meddele kvintessensen af forfatterens omfattende forskning i arbejderbevægelsens historie, især i første del af 1900-tallet. Den kan varmt anbefales til alle med interesse for arbejderbevægelsens og de politiske ideers historie.

Søren Kolstrup

KNUD HEINESEN: *Min krønike 1932-1979. Erindringer*. Kbh. 2006, Gyldendal. 400 s. Ill. 299 kr.

Når man vil anmelde en politisk selvbiografi, kan man begynde med at gøre sig nogle overvejelser om, hvad en god selvbiografi skal indeholde. To forhold er i hvert fald vigtige: At den tør røbe noget nyt eller sætte tingene ind i en ny sammenhæng, og at den har nogle klare meninger og har lyst til at gå i clinch med andre personer og holdninger. Knud Heinesens første af to bind om sit udadrettede liv udmærker sig ved at gøre begge dele. Man bliver reelt klogere på dansk politik i 1970'erne, og Heinesens udfald mod tidligere modstandere er skarpe og morsomme. Bogen har fire fokusområder: Barndom og ungdom (bl.a. tiden i Frit Forum), arbejdet som forstander for Roskilde Højskole, årene i Radiorådet og tiden i Folketinget.

Barndomserindringerne er en hyldest til moderen, som døde tidligt, mens opvæksten hos moderens søster og dennes mand er præget af bitterhed. Barndommen har ikke været lykkelig.

Tiden som redaktør af tidsskriftet *frit forum* skildres levende og ikke mindst

humoristisk. Eksempelvis citerer han Ole Hyltoft for at have skrevet om Karen Blixen, at «hun [...] i flere henseender [står] på et noget retarderet udviklingsstade» (s. 45). Og senere hedder det om Hyltoft, at hans «problem er hans monumentale selvvurdering» (s. 46).

Skildringen af arbejdet som forstander for Roskilde Højskole giver et indblik i, at højskolen på dette tidspunkt var et af de steder, hvor der blev tænkt og debatteret centrale socialdemokratiske tanker.

Tiden i Radiorådet er fundamentalt spændende. Der er mange intriger og opgør, hvilket formentlig er kommet Heinesen til gavn senere i livet både i Folketinget og erhvervslivet. Opgøret med Bernhard Baunsgaard viser noget om, hvordan Heinesen ønsker at fremstille sig selv. Historien er den, at Baunsgaard kom til at sige til en journalist fra Berlingske Tidende, at Heinesen kunne komme galt af sted, da Baunsgaard vidste noget, «som ville være ubehageligt for ham [Heinesen], hvis det kom frem» (s. 115). Heinesen aner ikke, hvad Baunsgaard taler om, og Baunsgaard må til sidst kapitulere og give et dementi. Sagen er dybt ydmygende for Baunsgaard, men Heinesen vil ikke spinde mere på den sag. Med historien får Heinesen tegnet et billede af sig selv som en hæderlig mand, som ikke træder på folk, der ligger ned.

Årene i dansk politik er dybt interessante. Der gives nye oplysninger om, hvornår de første initiativer til SV-regeringen blev taget. I Heinesens version (Heinesen bygger sine erindringer på egne notater) er der en folketingsdebat den 12. maj 1978. Under debatten fortæller Heinesen i fortrolighed Anker Jørgensen, at der er en «ildevarslende rapport på vej fra Det Økonomiske Råd» (s. 287), som utvivlsomt vil vække stor opsigt, når den bliver offentliggjort. Imens Heinesen går på talerstolen i Folketinget under den igangværende forespørgselsdebat fra kommunisterne om, hvad regeringen vil gøre for at nedsætte renten, får Anker Jørgensen lige fat i Ivar Hansen og Niels Helveg Petersen og foreslår dem, at Socialdemokratiet, Venstre og Radikale danner en SVR-regering. Anker Jørgensen mener endvidere, at regeringen skal være dannet inden grundlovsdag, og at der ikke skal være nogen forhandlinger, inden de går sammen. Heinesen, der gennemgående er venlig over for Anker Jørgensen, konstaterer, at «Der [...] undtagelsesvis [var] gået panik i Anker» (s. 289). SVR-forhandlingerne strandede hurtigt, men i løbet af sommeren bliver Socialdemokratiet og Venstre enige om at danne regering. Heinesens informationer demonstrerer i udstrakt grad, hvor tilfældig beslutningen om at danne en flertalsregering var.

Ellers skildres Venstres rolle under SV-regeringen negativt. Venstrefolkene er ikke forhandlingsorienterede, og Socialdemokratiet gav mest, men Heinesen har dog også blik for fejl i egne rækker – særlig Svend Auken kritiseres. En af de centrale begivenheder under SV-regeringen var overenskomstforhandlingerne i foråret 1979. Her betoner Heinesen i høj grad, at det lykkedes at undgå en storkonflikt, og at «virkningen [...] i øvrigt [var] neutral over for de økonomiske forhold» (s. 354). At landet undgik en storkonflikt, er positivt, men det forekommer mindre rigtigt, at virkningen af overenskomstforliget var økonomisk neutral, og Heinesen nævner ikke, at det netop var pointen med SV-regeringen at forbedre økonomien, hvilket slet ikke lykkedes under disse forhandlinger. Heinesens rolle i forløbet blev givetvis svækket af, at vennen Per Hækkerup døde, og Heinesen selv var syg, men grundlæggende gives der ikke et svar på, hvorfor han ikke i større omfang forsøgte at bekæmpe Thomas Niensens store, negative indflydelse på dansk økonomi i disse år, hvor Danmark i høj grad gældsatte sig selv. Efter endt læsning sidder man med en lidt tom fornemmelse.

Hvad er forklaringen på, at en politisk dygtig og fornuftig finansminister kunne lade økonomien sejle i den grad? Det gik jo vitterligt markant dårligere økonomisk i Danmark end andre lande i Europa. Hvorfor fik han ikke trumfet den rigtige økonomiske politik igennem? Auken har bl.a. i Thomas Larsens biografi *Auken* (1999) forklaret, at han ikke fik nok modstand fra Heinesen i den økonomiske politik, fordi Heinesen ikke havde den tilstrækkelige råstyrke. Heinesens forsvar i krøniken lyder: «Det er ligesom lidt for meget, når en modspiller forsvarer og forklarer sin dubiøse handlemåde med, at han ikke blev bekæmpet med tilstrækkelig brutalitet» (s. 328). Heinesens svar er elegant, men overser han ikke magtens logik? Magten forsvinder ikke, fordi man ikke selv søger den.

Til trods for disse sidste kommentarer er denne velskrevne bog langt over vanlig standard, når det gælder politiske erindringer.

Søren Borchsenius

GUNNAR SKOGMAR: *The United States and the Nuclear Dimension of European Integration*. Basingstoke & New York 2004, Palgrave MacMillan. 331 s. GBP 50.

Denne bog er noget så relativt sjældent som et vægtigt bidrag fra en skandinavisk politolog og samtidshistoriker til den internationale forskningslitteratur om et af hovedtemaerne i efterkrigstidens internationale politisk-økonomiske historie, nemlig den tidlige vesteuropæiske integrationsproces fra slutningen af 1940erne til slutningen af 1950erne. Den proces er efterhånden ganske veludforsket, men Gunnar Skogmar, fhv. Jean Monnet-professor i europæisk historie på RUC, udfylder et hul i den hidtidige forskning med denne minutiøse, multi-arkivalsk og multinationalt baserede analyse af det nukleare spørgsmåls noget oversete, medbestemmende betydning for såvel den europæiske integration som de transatlantiske relationers retning fra 1950erne og frem.

Skogmar er godt klædt på til at foretage en sådan analyse. I 1993 udgav han bogen *Nuclear Triangle*, som omhyggeligt afdækkede atomspørgsmålets rolle og betydning i forbindelserne mellem USA, Storbritannien og ikke mindst Frankrig under Anden Verdenskrig og i de første år derefter. I sin seneste bog bringer han temaet ind i 1950erne og eftersporer, hvordan atomenergien påvirkede de amerikansk-britiske-europæiske forbindelser, herunder ikke mindst forholdet mellem Storbritannien, Frankrig og Tyskland. I modsætning til en del af den mere myopisk prægede politologiske forskning i europæisk integration fastholder fremstillingen konsekvent det koldkrigs- og transatlantiske perspektiv, som den europæiske integrations første årtier nødvendigvis må betragtes i. Det er en af bogens væsentlige styrker.

En permanent geopolitisk målsætning for USA i det 20. århundrede var at forhindre én stormagts eller en koalition af stormagters dominans på det europæiske kontinent. Efter 1945 førte skiftende amerikanske regeringer således en dobbelt inddæmningspolitik over for Sovjetunionen og - det ganske vist midlertidigt svækkede - Tyskland. Inddæmningen af Tyskland skulle grundlæggende ske gennem indbinding og integration i de vestlige og transatlantiske strukturer. Skogmar dokumenterer, hvorledes præsident Eisenhower og hans udenrigsminister Dulles, som begge havde personlige erfaringer med konsekvenserne af krig og konflikt i Europa, fra 1953 og frem konsekvent forfulgte denne politik. Det egentligt nye i Skogmars fremstilling er imidlertid hans påvisning af, at også ikke-spredning af atomvåben var en hovedmålsætning for Eisenhower/Dulles-regeringen; det europæiske atomenergisamarbejde i form af